

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i9.p85>

ФОРМИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З МІНІМАЛЬНОЮ ІЗОЛЯЦІЄЮ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

*Тарасенко Наталія Юрїївна,
Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого*

У статті проаналізовано форми відбування покарання з мінімальною ізоляцією. Головну увагу зосереджено на форми відбування покарання в зарубіжних країнах, зокрема в Франції, США, Білорусії, Англії та Уельсі. Визначено, що найчастіше застосовуються наступні форми відбування покарання з мінімальною ізоляцією: обмеження волі як з скеруванням до відповідної установи виконання покарання, так і без; електронний моніторинг; обмеження у переміщенні; напівув'язнення; домашній арешт; умовне засудження; відстрочка відбування покарання. Дані форми відбування покарання призначаються судом, в більшості випадків застосовуються до осіб які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості, не мають попередніх засуджень, не мають залежності до алкоголю наркотичних речовин та прекурсорів, є безпечними для їх сім'ї і суспільства загалом, у перспективі підлягають виправленню. Потрібно наголосити, що при призначенні також визначається чи є дана форма відбування покарання достатньою для несення покарання правопорушником. Домашній арешт (ув'язнення) та електронний моніторинг все частіше застосовуються як форми відбування покарання міжнародною спільнотою та є ефективною альтернативою відбуванню покарання у установках в'язничного типу. Вище зазначені форми відбування покарання можуть допомогти зменшити соціальну ізоляцію та не допустити погіршенню сімейних відносин пов'язаних з інституційними ув'язненнями, є більш прийнятні для психічного здоров'я засудженого. Не малою перевагою є їх менша затратність для держави, порівняно з коштами які направляються для утримання та фінансування в'язниць. Визначено, що максимальна ізоляція є не перспективною та не в повній мірі виконує завдання кримінального та кримінально-виконавчого законодавства.

Ключові слова: мінімальна ізоляція, форми відбування покарання, електронний моніторинг, домашній арешт.

Tarasenko N.U. Forms of punishment with minimal isolation (foreign experience). The article analyzes the forms of serving a sentence with minimal isolation. The main focus is on the forms of punishment in foreign countries, in particular in France, USA, Belorussia, England and Wales. It is determined that the following forms of serving a sentence with minimal isolation are most commonly used: restriction of freedom, both with the management to the relevant institution of punishment, and without; electronic monitoring; restrictions on moving; half-prison house arrest; Condemnation; deferral of serving a sentence. These forms of serving the sentence are appointed by the court, in most cases apply to persons who have committed crimes of minor or moderate, have no previous convictions, do not have a dependence to alcohol and drugs precursors, are safe for their families and society in general, in the long term, are subject to correction and prevent the commission of crimes in the future. It should be emphasized that the appointment also determined

whether this form of serving the sentence sufficient to serve sentence the offender. House arrest (detention) and electronic monitoring is increasingly used as a form of punishment serving the international community and is an effective alternative to institutions serving the sentence in prison type. The aforementioned forms of serving a sentence may help to reduce social isolation, worsen family relationships associated with institutional imprisonment, there are bolshems acceptable to the mental health of the convict. Not less advantageous is their lower cost for the state, compared with the funds sent for the maintenance and financing of prisons. It has been determined that maximum isolation is not promising and does not fully fulfill the tasks of criminal and criminal-executive legislation.

Keywords: minimum isolation, punishment form, electronic monitoring, home detention.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день існує тенденція до скороченні кількості ув'язнених, це явище характерне для окремих європейських країн. В результаті, висувуються пропозиції щодо закриття окремих установ відбування покарань. Зрозуміло, що проблема полягає не лише в незадовільних умовах та стані цих установ, а і в тому, що відбуваючи покарання в установах в'язничного типу, в майже повній ізоляції від суспільства, засуджені психологічно деформуються і нездатні до ресоціалізації.

Україна, навіть скоротивши кількість ув'язнених, все одно посідає 6 місце за загальною кількістю в'язничного населення в Європі і 26 місце – у світі. За відносними показниками Україна сьогодні посідає 16 місце в Європі.

Тому цілями даної роботи є огляд та аналіз зарубіжного досвіду з застосування форм відбування покарання з мінімальною ізоляцією.

Розглядом даного питання займалися такі вчені, як: Богатирьов І.Г., Беца О., Марисюк К, Шупилов В.П., Арустамян Н., Кулинич С., Скорбач О.

Виклад основного матеріалу. Покарання у вигляді позбавлення волі та тримання осіб у в'язницях, у багатьох країнах піддаються критиці. Виділяють чималу кількість причин, проте основними є: неможливість досягнення бажаних умов тримання засуджених та велика витратність. Потрібно зазначити, що сувора ізоляція від суспільства є набагато дорожчою, ніж мінімальна ізоляція та нагляд з боку громади.

Хоча інститут позбавлення волі все ще розглядається як цінний, зараз визначається, що сама в'язниця, швидше за все, перешкоджає реабілітації, а ув'язнені повністю ізольовані від реальної соціальної взаємодії.

Одним з основних моментів який впливає на невідворотні зміни в психіці ув'язненого – це ізоляція. Як зазначає Автухов К.А., ізоляція проявляється у двох аспектах фізичному та

духовному, тому потрібно розглядати не лише фактичне поміщення особи до кримінально-виконавчих установ [1].

Зростає тенденція до скорочення кількості покарань з позбавлення волі, і міжнародна спільнота намагається відшукати альтернативні види покарання та форми відбування покарання. Також стає поширеним використання установ та місць які є альтернативами в'язниць і мінімально ізолюють осіб від суспільства. Альтернативи, що зосереджуються на реабілітації, також застосовуються для допомоги правопорушникам реінтегруватися в суспільство та зменшити випадки повторного вчинення злочину. У цьому, майже у всіх європейських країнах, протягом останніх 20 років основну користь приносить пробація.

Якщо звернутися до міжнародного досвіду, то як форми відбування покарання з мінімальною ізоляцією найчастіше застосовуються: обмеження волі як з керуванням до відповідної установи виконання покарання, так і без; електронний моніторинг; обмеження у переміщенні; напівув'язнення; домашній арешт; умовне засудження; відстрочка відбування покарання та інші.

Нашому кримінально-виконавчому законодавству відомий інститут обмеження волі за якого особи відбувають покарання у спеціальних виправних центрах та постійно знаходяться в його межах. Якщо звернутися до практики наших сусідів, то відповідно до чинного законодавства Республіки Білорусь, з врахуванням особи винного, характеру та ступеня суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин, наявності у неї постійного місця проживання суд може призначати покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу. Засуджені до покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу відбувають покарання за місцем постійного проживання. Покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до

виправної установи відкритого типу може призначатись, коли виправлення винного може бути досягнуте без його усунення з місця постійного проживання: у сім'ї, трудовому колективі, у навчальному закладі. Обов'язковою умовою застосування до винного згаданого виду покарання є залучення його до праці [2]. Отже вбачається, що виправлення без ізоляції при застосуванні до осіб які раніше не вчиняли злочини, обмеження волі без скерування до кримінально-виконавчої установи може принести позитивні результати, ніж інша форма відбування покарання покарання.

Якщо розглядати досвід європейських держав то, наприклад, у Франції відповідно до Кримінально-процесуального кодексу, до особи засудженої на строк не більше одного року можна застосовувати одну з альтернативних форм відбування покарання. Одним з таких є напівув'язнення (тюремне ув'язнення в режимі напівсвободи). Засуджений, якому надано право на напіввільний режим, зобов'язаний повертатися до пенітенціарної установи відповідно до умов, визначених суддею щодо виконання покарання у залежності від часу, необхідного для професійної діяльності, освіти, стажування, участі в житті сім'ї або лікування. Він зобов'язаний залишатися в зазначеному закладі і в ті дні, коли його обов'язки за межами місця ув'язнення виявляються з яких-небудь причин перерваними [3]. Отже, відбуваючи покарання, зрозуміло, що застосовується ізоляція від суспільства, проте у мінімальних її проявах.

Домашній арешт (ув'язнення) та електронний моніторинг все частіше застосовуються як форми відбування покарання. Як альтернативи тюремному ув'язненню їх застосовують у ряді країн: Швеції, Англії та Уельсі, Франції, Нідерландах, Іспанії, Туреччині, США, Австралії та ін.

Домашній арешт (затримання), як видається є ефективною альтернативою ув'язненню, що дає змогу правопорушникам підтримувати зв'язки з суспільством. За принципом домашнього арешту (затримання), засуджені виконують покарання в обмеженій місцевості в затвердженому місці проживання на певний період часу. Зазвичай, суд може прийняти рішення про відбування покарання у формі домашнього арешту (затримання), коли правопорушника було засуджено не більше ніж на 18 місяців.

При обранні домашнього арешту (затримання), суд встановлює чи є відповідність до наступних вимог:

- відсутність у правопорушника попередніх вироків;
- низька ймовірність того, що правопорушник знову вчинить новий злочин;
- відсутність залежності до наркотичних речовин та алкоголю;
- належні умови проживання;
- не представляє ризику для сім'ї та суспільства взагалі;
- можливість застосування електронного моніторингу [5].

Програма домашнього арешту (затримання) вимагає, щоб правопорушник демонстрував загальну добру поведінку та відповідав усім умовам контролю і нагляду. Перевагою застосування домашнього арешту (затримання) є зменшення витрат з бюджету держави на утримання. У порівнянні з ув'язненням, домашній арешт (затримання) може полегшити підтримку соціальних зв'язків, які можуть допомогти ув'язненим більш ефективно подолати негативні звички та способи поведінки.

Таким чином, домашній арешт (затримання) може допомогти зменшити соціальну ізоляцію та погіршення сімейних відносин, пов'язаних з інституційними ув'язненнями, особливо для неповнолітніх правопорушників.

Проте, потрібно звернути увагу на те, що домашній арешт (затримання) несе чимало проблем. Незважаючи на те, що дана форма відбування покарання часто розглядається як економічно ефективна альтернатива в'язниці, ці витрати, хоч і не повністю, але перекладаються з держави на сім'ю. Зрозуміло, що члени сім'ї які ділять свій будинок з особою під контролем держави, підлягають нагляду, який зменшує цінність свого будинку, оскільки вони змушені зробити простір додатковим для мешканця-правопорушника без додаткової фінансової підтримки.

Використання електронного моніторингу є альтернативою тюремному ув'язненню та є шляхом для вирішення чималих проблем. Як форма відбування покарання електронний моніторинг дозволяє відбувати строк покарання за межами в'язниці з мінімальною ізоляцією. В результаті, правопорушник знаходиться під постійним контролем та наглядом, виконує зобов'язання покладі судом, але має можливість зберегти роботу, сімейні стосунки та можливість перебування в соціумі.

Відповідно до статті 2.4 Токійських правил: «Потрібно заохочувати розробку нових заходів, не пов'язаних з утриманням під вартою,

та ретельно контролювати їх та систематично оцінювати їх» [6]. Це правило встановлює правову основу для впровадження нових технологій як альтернативних заходів для позбавлення волі, таких як електронний браслет для моніторингу. Це також передбачає необхідність проведення систематичної оцінки, щоб забезпечити ефективність будь-яких нових заходів, не пов'язаних з максимальною ізоляцією.

Електронний моніторинг здійснюється за допомогою електронного пристрою, зазвичай це браслет на щиколотці, який передає сигнал органам та установам виконання та контролю покарань, що дає змогу визначити, чи користувач дотримується спеціальних умов відбування покарання. Дослідження показують, що моніторинг може зменшити рецидив, полегшити реабілітацію правопорушників та допоможе уникнути психічним відхиленням (дозволяючи правопорушникам жити поза в'язницею).

Електронний моніторинг є більш економічно стійкою альтернативою дорогому ув'язненню. Оплата електронного пристрою та супутніх послуг приблизно на 75% дешевше ніж тримання злочинця у в'язниці. Ефективність витрат також продемонстровані в довгостроковій перспективі, оскільки правопорушники можуть працювати і робити внесок через їхню працю, сплачуючи податок [7].

Одним із недоліків застосування електронного моніторингу є можлива технічна несправність пристрою, а також усієї системи GPS. Хоча, в травні 2015 року була створена технологія, яка тепер зможе точно визначити розташування GPS у межах сантиметра, а є достатньо дешевою, щоб бути встановлена на такі пристрої, як мобільні телефони [8]. Існують різні види моніторингу, наприклад, правопорушники носять водонепроникний браслет на щиколотці 24/7 і мають датчик, встановлений в їх будинках. Сигнал активується, якщо вони виходять з зони обмеження. Даний пристрій можна відрізати за допомогою ножиць в разі надзвичайної ситуації - вимога для здоров'я і безпеки. Вбудований волоконно-оптичний кабель запускає сигнал тривоги при відрізанні.

На перший погляд може здатися, що електронний моніторинг є доволі м'якою формою відбування покарання. Проте це не зовсім так, бо по-перше, особи обмежені в

пересуванні в тих рамках які їм визначено судом; вони знаходяться під постійним контролем та постійним втручанням. Потрібно зазначити, що члени сім'ї таких осіб теж ніби виконують покарання та караються.

В Англії та Уельсі домашній арешт та електронний моніторинг використовують, як одну форму відбування покарання. Ув'язнені, оснащені електронним контрольно-вимірювальним обладнанням за їхньою домашньою адресою. Вони також повинні підписати угоду, щоб залишатися в межах їх домашньої адреси протягом певних годин - зазвичай 12-годинний період моніторингу. Всі ув'язнені, повинні пройти оцінку ризику, що проводиться в'язницею, і мати відповідну домашню адресу (визначається як будинок, де ризику ув'язненого для громадськості та повторного правопорушення є достатньо низькими, щоб бути прийнятним) [9].

Висновки. Отже, розглянувши різні приклади міжнародного досвіду, можна зазначити, що більшість країн схильні до застосування покарань які є альтернативами позбавленню волі, а також застосуванню форм відбування покарань з мінімальною ізоляцією. Підсумовуючи, зазначимо, що форми відбування покарання з мінімальною ізоляцією (обмеження волі як з скеруванням до відповідної установи виконання покарання, так і без; електронний моніторинг; обмеження у переміщенні; напівув'язнення; домашній арешт; умовне засудження; відстрочка відбування покарання) позитивно сприймаються міжнародною спільнотою, у деяких навіть контролюються органами пробації.

На сьогоднішній день Україна стоїть на шляху реформування, так і пенітенціарної системи зокрема. Можемо прогнозувати, що в майбутньому наша держава піде шляхом європейських країн та буде запроваджувати нові форми відбування покарання. Проте, на нашу думку, зараз застосування електронного моніторингу та домашнього арешту, як повноцінної форми відбування покарання, вбачається не зовсім пропорційним та можливим. Нажаль, державне забезпечення не в змозі здійснити фінансування та запровадження нових технологій і форм, а прогрес заради прогресу заохочувати не слід.

Література:

1. Автухов К. А. Основні теоретичні та прикладні проблеми виконання покарання у виді арешту / К. А. Автухов // Університетські наукові записки. - 2013. - № 1. - С. 256-260. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_40
2. Марисюк К. Покарання у вигляді обмеження волі може бути реформоване (досвід Республіки Білорусь) / К. Марисюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2016. - № 855. - С. 510-514. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_80
3. Богатирьов І.Г. Порівняльне кримінально-виконавче право: навч. посібник / І.Г. Богатирьов, І.М. Копотун, М.С. Пузирьов; за заг. ред. І.Г. Богатирьова. – К.: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. – 140 с. - Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5130715/page:12/>
4. Практика виконання альтернативних покарань: Інформаційний бюлетень №3/ Ред. група: О.Б. Янчук, С.О Тимофеев; Н.Г. Пивовар, за загальною редакцією заступника Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань М.М. Ковальчука. - К.: ДДУПВП, 2010. - 143 с. - Режим доступу: <http://kvs.gov.ua/Proekty/buleten.pdf>
5. Home Detention (Transferring the Burden from the State to the Family) [Електронний ресурс] // Justice Action. – 2016. – Режим доступу: <http://www.justiceaction.org.au/prisons/prison0alternatives/7900sentencing0alternatives>
6. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977. – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TreatmentOfPrisoners.aspx>
7. Electronic Monitoring (An Alternative to Imprisonment) [Електронний ресурс] // Justice Action. – 2016. – Режим доступу: <http://www.justiceaction.org.au/prisons/alternatives-to-imprisonment01>
8. The University of Texas at Austin: Cockrell School of Engineering, New Centimeter-Accurate GPS System Could Transform Virtual Reality and Mobile Devices (May 2015) The University of Texas at Austin . – Режим доступу: <http://www.engr.utexas.edu/features/accurategps>
9. Marie, Moreton Goncalves Home Detention Curfew (HDC) [Електронний ресурс] / Marie, Moreton Goncalves // What Works in Reentry Clearinghouse. – 2011. – Режим доступу: <https://whatworks.csgjusticecenter.org/>.